В.Дз. Старычонак

100 САЧЫНЕННЯЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

У ДАПАМОГУ ШКОЛЬНІКАМ І АБІТУРЫЕНТАМ

ИнтерпрессСервис

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

В.Дз. Старычонак

100 САЧЫНЕННЯЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

У дапамогу школьнікам і абітурыентам

г. Мінск
«ИНТЕРПРЕССЕРВИС»
2002 г.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

УДК 373.167.1:808.26(075.3)
ББК 81.2Беи я721
С 77

С 77 **Старычонак В. Дз.**
100 сачыненняў па беларускай літаратуры. – Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, 2002. – 288 с.

ISBN 985-6656-53-2.

У дапаможніку прыводзяцца 100 тэкстаў сачыненняў па самых разнастайных тэмах: гісторыі беларускай літаратуры, творчасці пісьменнікаў, асобных персанажах, творах сучаснай літаратуры. Значная ўвага ўдзяляецца сачыненням на вольную (свабодную) тэму, напісанне якіх выклікае пэўныя цяжкасці.

Дапаможнік будзе карысным для школьнікаў, слухачоў падрыхтоўчых курсаў, абітурыентаў.

ISBN 985-6656-53-2

УДК 373.167.1:808.26(075.3)
ББК 81.2Беи я721

© Правы на выданне. І. Мельнікаў, 2002
© Выдавецтва «Інтэрпрэссэрвіс», 2002

РЭПАЗІТОРЫЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

Ад аўтара

Экзамен па беларускай мове і літаратуры, які праводзіцца ў форме напісання сачынення (жанру славеснай творчасці), з'яўляецца адным з самых цяжкіх. Ён сведчыць аб узроўні эстэтычнага і духоўнага развіцця абітурыента, школьніка, студэнта, суме фактычных ведаў па мове і літаратуры, іх глыбіні. Сачыненне прадугледжвае граматнае, лагічнае, паслядоўнае, эмацыянальнае і стылістычна правільнае выкладанне ўласных думак, глыбокае разуменне літаратурнага твора, веданне асноўных літаратурна-крытычных артыкулаў, уменне мысліць, разважаць, супастаўляць, аналізаваць, суперажываць...

Звычайна на экзамене прапануюцца тры тэмы: дзве па курсе літаратуры XI—XX ст. і адна вольная (свабодная) — грамадска-палітычнага ці маральна-этычнага характару. Тэма — гэта асноўны кірунак зместу творчай працы, тое, пра што трэба расказаць. Напісаць добрае сачыненне — складаная задача, якую вырашыць не так проста. Каб у некаторай ступені палегчыць працэс падрыхтоўкі да сачынення, створаны гэты дапаможнік. Безумоўна, ён не можа прэтэндаваць на поўны ахоп матэрыялу і вычарпальнае асвятленне ўсіх праблем. Ён ні ў якім разе не можа быць для абітурыента панацэяй, шпаргалкай. Таму няма сэнсу вывучваць сачыненні на памяць. Карысць можа прынесці толькі творчая перапрацоўка прыведзеных сачыненняў, якія трэба не столькі чытаць і запамінаць, колькі аналізаваць, рэцэнзаваць і тым самым трэніраваць сябе, удасканальваць сваю ўласную манеру пісьма.

Пры напісанні тэкстаў прыведзеных ніжэй сачыненняў вялікую дапамогу аўтару аказаў аспірант Інстытута літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Алесь Бразгуноў, якому аўтар выказвае шчырую падзяку.

Калі ты адчуваеш патрэбу ў нашай дапамозе і згодзен разам з намі падрыхтавацца да экзамену-сачынення, то за справу! Мы верым у цябе і жадаем поспехаў!

В. Дз. Старычонак

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

1. Постаці далёкай мінуўшчыны

Праз смугу стагоддзяў, з пажаўцелых старонак летапісаў паўстаюць перад намі велічныя постаці сыноў і дачок беларускага народа, якія пакінулі важкі след у яго гісторыі і культуры. Сваімі справамі ўславілі яны наш родны край, назаўсёды стаўшы людзьмі-легендамі. Гэта былі дзяржаўныя і культурныя дзеячы Беларусі Рагвалод, Рагнеда, Усяслаў Чарадзей, Ефрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі і яшчэ шмат і шмат выдатных асоб. Аб іхнім жыцці і справах на карысць Бацькаўшчыны мы даведваемся са старонак летапісаў. Так, з «Аповесці мінулых часоў» і «Полацкага летапісу» вядома, што князем першай беларускай дзяржавы быў Рагвалод. Полацкае княства было тады даволі магутнай дзяржавай, і з ёй хацелі мець ваенны і палітычны саюз многія суседзі.

Жыццё нашых продкаў часта праходзіла ў братазабойчых войнах з суседзямі. Аб адным з такіх эпізодаў нашай гісторыі расказваецца ў «Аповесці мінулых часоў». Да дачкі Рагвалода Рагнеды прыслаў сваіх сватоў кіеўскі князь Уладзімір, аднак гордая палачанка адмовіла яму. Тады разгневаны Уладзімір пасылае на Полацк войска. У выніку горад быў зруйнаваны, Рагвалод забіты, а сама Рагнеда трапіла ў палон і была вывезена ў Кіеў пад прымусам. Яна робіць замах на жыццё князя, аднак пасля няўдалае спробы была выслана пад Менск разам з сынам Ізяславам. Такой мужнай, незалежнай, гордай жанчынай была родапачынальніца ўсіх полацкіх князёў.

У сярэдзіне XI ст. ў Полацку княжыў унук Рагнеды Усяслаў Чарадзей. Менавіта пры ім беларуская дзяржава зазнала найвышэйшы росквіт, уздым. Дастаткова

РЭПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

прыгадаць, што ў яго княжанне быў пабудаваны славуты Сафійскі сабор у Полацку. У «Слове пра паход Ігараў» Усяслаў характарызуецца як шчыры і працавіты князь, чалавек непакорнага духу і вялікага розуму. Прыпісваюцца яму і незвычайныя здольнасці да чарадзейства (чараўніцтва).

Годнай пераемніцай добрых спраў і ўчынкаў сваіх папярэднікаў была ўнучка Чарадзея, славутая палачанка Ефрасіння Полацкая, якая заслужыла добрую памяць і ўшанаванне за сваю ахвярнасць і самаадданасць народу. Па яе заказе дойлід Іван пабудаваў сусветна вядомую царкву Спаса ў Полацку, а ювелір Лазар Богша зрабіў славуты крыж — неацэнны помнік, шэдэўр старажытнабеларускага мастацтва. Ефрасіння Полацкая пашырыла пісьмовае слова, уздымала свой голас супраць княжацкіх усобіц, братазабойчых войнаў. Яна стала адной з першых кананізаваных жанчын на ўсходніх землях, нябеснаю заступніцай не толькі Полацка, але і ўсёй беларускай зямлі.

Але не ў адным Полацку жылі тыя, хто складае сёння гонар нашай нацыі.

У сталіцы Тураўскага княства жыў славуты пісьменнік, мастак, прапаведнік, царкоўны дзеяч Кірыла Тураўскі, якога нашы продкі называлі Златавустам. Творы К. Тураўскага, у якіх уздымаліся пытанні грамадскапалітычнага жыцця, склалі залаты фонд старажытнай літаратуры. Яны на працягу многіх стагоддзяў карысталіся вялікай папулярнасцю, памнажаліся і разыходзіліся ў сотнях спісаў.

Гаворку на гэтую тэму можна працягваць бясконца. Можна прыгадаць сотні і тысячы імёнаў тых, хто паклаў «души своя» на алтар Айчыны. Але ўсіх іх аб'ядноўвае адно: дзяржаўныя і культурныя дзеячы мінулага былі высакароднымі, моцнымі духам, смелымі і адважнымі людзьмі. Яны са зброяй у руках баранілі ад ворагаў сваю Айчыну, гінулі ў сечах за вольнасць Бацькаўшчыны, выдавалі кнігі, будавалі храмы, зберагалі і ўзбагачалі нашу спадчыну. Яны былі дзецьмі свайго часу, пачаткам нашай гісторыі. І мы павінны помніць пра іх, бо ў гэтых каранях і вытоках — наша сучаснасць і будучыня.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

Змест

Ад аўтара 3
1. Постаці далёкай мінуўшчыны 4
2. Беларуска-літоўскае летапісанне 6
3. Па старонках твораў пра мінулае 8
4. Дзяды — вытокі кожнага народа 11
5. Сымон Будны і Васіль Цяпінскі — прадаўжальнікі традыцый Ф. Скарыны 13
6. Нябесная заступніца Беларусі Ефрасіння Полацкая 16
7. Падзеі і факты беларускай гісторыі ў «Слове пра паход Ігараў» 19
8. Францішак Скарына — выдатны прадстаўнік беларускай культуры эпохі Адраджэння 21
9. Вобраз князя Вітаўта ў паэме М. Гусоўскага «Песня пра зубра» 25
10. Літаратурная спадчына Сімяона Полацкага 27
11. «Мінулае вучыць нас, як жыць сёння» (па творах Яна Баршчэўскага) 29
12. Паэма Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра» 31
13. Жаўруковая песня Паўлюка Багрыма 35
14. Паэма «Энеіда навыварат» В. Равінскага 36
15. Вобраз палясоўшчыка Тараса ў паэме «Тарас на Парнасе» 38
16. Жыццёвы шлях К.Каліноўскага і яго рэвалюцыйна-асветніцкая дзейнасць 41
17. Крытыка царскай судовай бюракратыі ў камедыі В. Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта» 44
18. Ф.Багушэвіч — абаронца правоў прыгнечанага беларускага сялянства 47

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

19. «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі» (Ф.Багушэвіч) 50
20. Вобраз Аліндаркі ў вершаванай аповесці Ф.Багушэвіча «Кепска будзе!» 52
21. «Не я пяю – народ божы» (творчасць Янкі Лучыны) 54
22. Творчы шлях Адама Гурыновіча 56
23. Гуманістычны пафас паэмы В. Дуніна-Марцінкевіча «Гапон» 57
24. Тэма рэвалюцыі ў апавяданні Цёткі «Прысяга над крывавымі разорамі» 59
25. Рэвалюцыйна-вызваленчыя матывы ў творчасці Цёткі 61
26. Творчасць Алеся Гаруна 64
27. Асноўныя матывы творчасці З. Бядулі 70
28. Вобразы Паўлінкі і пана Быкоўскага ў камедыі Я. Купалы «Паўлінка» 72
29. Паказ трагічнага лёсу народнага паэта ў паэме Я. Купалы «Тарасова доля» 74
20. Услаўленне народнай гераіні Бандароўны ў аднайменнай паэме Янкі Купалы 76
31. Тэма паэта і паэзіі ў творчасці Янкі Купалы 79
32. Вобраз Сымона ў драме Я.Купалы «Раскіданае гняздо» 81
33. Тутэйшыя ў аднайменнай трагікамедыі Я.Купалы 83
34. Тэма Беларусі ў лірыцы Я.Купалы першага паслярэвалюцыйнага дзесяцігоддзя 85
35. Асноўныя матывы і вобразы дарэвалюцыйнай лірыкі Якуба Коласа 90
36. Паэма Я.Коласа «Новая зямля» — энцыклапедыя жыцця беларускага сялянства ў дарэвалюцыйны час 94
37. Вобраз Міхала ў паэме Я.Коласа «Новая зямля» 96
38. Сяляне-палешукі і інтэлігенцыя ў трылогіі Якуба Коласа «На ростанях» 99
39. Духоўны свет, маральная высакароднасць Андрэя Лабановіча (трылогія Я.Коласа «На ростанях») 102
40. Вобраз дзядзькі Антося ў паэме Я. Коласа «Новая зямля» .. 105

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

41. Карціны прыроды ў паэме Я. Коласа «Новая зямля» 108
42. Незабыўны свет маленства (дзеці ў
«Новай зямлі» Я. Коласа) 110
43. Патрыятычны гімн Беларусі 113
44. Вобраз Самсона Самасуя ў рамана А.Мрыя
«Запіскі Самсона Самасуя» 115
45. Матывы і вобразы паэзіі У. Жылкі 118
46. Вялікая проза Міхася Зарэцкага 121
47. «Браму скарбаў сваіх адчыняю...»
(творчасць М. Гарэцкага) 124
48. Асноўныя тэмы і вобразы пасляваеннай лірыкі
А. Куляшова 127
49. Радзіма ў лірыцы Максіма Багдановіча 131
50. Лірыка кахання ў паэзіі Максіма Багдановіча 135
51. Майстэрства Кандрата Крапівы — байкапісца 138
52. Камедыя Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошнім» 140
53. Праблема неўміручасці ў камедыі
Кандрата Крапівы «Брама неўміручасці» 143
54. Ці быў Міхал Тварыцкі ворагам народа?
(па рамане К.Чорнага «Трэцяе пакаленне») 145
55. «О Беларусь, мая шыпшына...»
(творчасць Уладзіміра Дубоўкі) 148
56. Колькі талентаў звялося... 151
57. Васька Шкетаў і Ванька Разанскі ў
апавяданні М.Лынькова «Над Бугам» 155
58. Страты Захара Крымянца ў змаганні за справядлівае
жыццё (аповесць М. Лынькова «Сустрэчы») 157
59. Паэзія Петруся Броўкі ваенных гадоў 159
60. Антываенная накіраванасць паэмы
П.Броўкі «Голас сэрца» 161
61. Паэма А.Куляшова «Сцяг брыгады» 164
62. Давераснёўская лірыка Максіма Танка 166
63. Агульначалавечыя матывы ў творчасці Максіма Танка 168

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ
Scanned by CamScanner

64. Тэма мастака і мастацтва ў творчасці Максіма Танка 172
65. «У паэта няма забароненай зоны» (патрыятычныя
і грамадзянскія матывы ў творчасці П. Панчанкі) 174
66. Высакароднасць герояў у апавяданнях
Я. Брыля «Маці» і «Memento mori» 178
67. Шчасце... У чым яно (паводле апавядання
Я. Брыля «Галя») 180
68. «Я вярнуся туды, дзе мой народ» (па рамане Я. Брыля
«Птушкі і гнёзды») 182
69. Драма Васіля Дзятла ў «Палескай хроніцы» І. Мележа 184
70. Палеская вёска 20-х гадоў («Палеская хроніка» І.Мележа) .. 187
71. Вобраз Ганны («Палеская хроніка» Івана Мележа) 189
72. Шляхі-дарогі Пятра Шапятовіча і Сашы Трыяновай
(па пенталогіі І.Шамякіна «Трывожнае шчасце») 192
73. «Свае» і чужыя ў аповесці В. Быкава «Знак бяды» 194
74. Новыя творы Васіля Быкава 196
75. Выяўленне сапраўднай сутнасці чалавека
ў аповесці В. Быкава «Абеліск» 199
76. Вобразы Петрака і Сцепаніды (аповесць
В.Быкава «Знак бяды») 200
77. Рамантычны герой у рамантычных абставінах
(па рамане У.Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім») 204
78. «Выбачайце, калі ласка!» (па п'есе А. Макаёнка) 207
79. Тэма калектывізацыі ў беларускай літаратуры 210
80. Паэзія Ніла Гілевіча 213
81. Ідэйна-тэматычная накіраванасць рамана
ў вершах «Родныя дзеці» Н.Гілевіча 217
82. Сатырычная камедыя М. Матукоўскага «Амністыя» 220
83. Творчы шлях Наталлі Арсенневай 222
84. Асноўныя матывы творчасці Генадзя Бураўкіна 225
85. Асноўныя матывы творчасці Янкі Сіпакова 227
86. Асноўныя матывы творчасці Сяргея Законнікава 230
87. Паэзія Алеся Разанава 233
88 . Жыццё даецца, каб жыццё тварыць...
(па творах Анатоля Вярцінскага) 237

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

89. Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў беларускай літаратуры .. 239
90. Тэма кахання ў беларускай літаратуры 243
91. Гімн жанчыне-маці ў беларускай літаратуры 246
92. «Жыццё – выпрабаванне чалавека на чалавечнасць» (творчасць А.Дударава) 250
93. Трэба дома бываць часцей... (па творах Рыгора Барадуліна) 252
94. Будзе, будзе да скону мне Чарнобыль балець... 257
95. Тэма Радзімы ў паэзіі беларускай эміграцыі 260
96. Нам засталася спадчына... 264
97. Табе складаю шчыры свой санет, прапрадзедаў маіх жывая мова 266
98. Сучасная беларуская драматургія (агульны агляд) 271
99. Сучасная беларуская проза (агульны агляд) 275
100. Сучасная беларуская паэзія (агульны агляд) 279

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Scanned by CamScanner

Даведачнае выданне

Васіль Дзянісавіч Старычонак

100 САЧЫНЕННЯЎ ПА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Вокладка УП «Кніжны Дом»

Мастак і мастацкі рэдактар *А.М. Ткачук*
Тэхнічныя рэдактары: *Г.В. Вікенцева, А.Я. Лобан*

Падпісана да друку з дыяпазітываў заказчыка 22.03.02. Фармат 84x108 1/32.
Папера газетная. Друк афсетны. Тыраж 5 000 экз. Ул. выд. арк. 15,2.
Друк. арк. 9,0. Заказ № 782.

ТАА «Інтэрпрэссэрвіс». 220104, Мінск, вул. П. Глебкі, 11.
Ліцэнзія ЛВ № 488 ад 12.04.2001.

Пры ўдзеле УП «Кніжны Дом». 220023, Мінск, пр-т Ф. Скарыны, 98.

Надрукавана ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220013, Мінск, пр-т Ф. Скарыны, 79.

Scanned by CamScanner